

NYELVPOLITIKA ÉS NYELVI SOKSZÍNŰSÉG AZ EURÓPAI UNIÓBAN

-Doktori értekezés -
Tézisek

Láncos Petra Lea

Témavezető: Dr. Szabó Marcel, egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog –és Államtudományi Doktori Iskola

Budapest, 2012.

I. A kutatás célja, tárgyköre

Európa a világ nyelvi szempontból legszegényebb kontinense, mégis, az egységesülő Európában mindennapi tapasztalataink éppen a nyelvi sokszínűség jelenvalóságát támasztják alá. A tagállamok államnyelvei, regionális és kisebbségi nyelvei, valamint a bevándorlók nyelvei mind hozzájárulnak az Európai Unió nyelvi sokszínűségének gyarapításához. Dolgozatomban éppen ennek a nyelvi sokszínűségnek az érvényesülését és jövőbeli kilátásait vizsgálom az Unió nyelvpolitikájának tükrében.

Az Európai Unió „nyelvkérdése” a múltban gyökerezik és komoly kihatással van az integráció jövőjére. A XIX. század Európáját a nemzetállamok építésének törekvése határozta meg. Ebben a folyamatban fontos eszköznek bizonyult az asszimilációs tendenciájú, *cuius regio, eius lingua* elve által fémjelzett nyelvpolitika, mely a „nemzeti” nyelv sztenderdizálásával, terjesztésével és kizárólagossá tételével nagyban hozzájárult a központi hatalom által vizionált „nemzet” megalkotásához. Az egységesítő nyelvpolitikai törekvések nyomai ma is tisztán kirajzolódnak Európa nyelvi-földrajzi térképén: Európában az államhatárok gyakran nyelvi határokat jelölnek, melyeken belül az állam, az állampolgárság és az anyanyelv szinte egymás szinonimájává finomodtak. A nyelvi asszimilációs törekvések ugyanakkor komoly feszültségeket gerjesztettek a fennmaradásukért küzdő kisebbségek és a domináns nyelvi csoportok között. A XX. században a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségek politikai emancipációjával új, kisebbségvédelmi szempontok is megjelentek a nemzeti politikákban és a nemzetközi jogi dokumentumokban. Ennek ellenére az egyes európai államokban nagyon eltérően alakult a kisebbségek státusza, nyelvi és egyéb jogaik elismerése, valamint az államok nemzetközi kötelezettségvállalásainak mértéke.

Az európai integráció ebben a nyelvi kontextusban, a megkérdőjelezhetlenné szilárdult nemzetállami keretek között szökött szárba. A politikai célokkal alapított, ám kezdetben szinte kizárólag gazdasági együttműködésre korlátozódó európai integrációban már a Közösség születésétől kezdve központi jelentőségre tett szert a nyelvi kérdés: a Római Szerződéseket négy nyelven, az alapító tagállamok hivatalos nyelvein írták alá, illetve az EGK legelső másodlagos jogforrásának tárgya éppen a formálódó integrációs intézmények nyelvhasználata volt. Az európai integráció folyamatában a Közösség nyelvi sokszínűségére egy példátlanul megengedő nyelvi szabályozás rímelt, pedig az államok és a nemzetközi szervezetek rendszerint erősen korlátozott nyelvi rezsimet alkalmaznak a hatékony működés

biztosítása érdekében. Az Unió megengedő nyelvi szabályozása ellenére a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével a nyelvi sokszínűség biztosítékainak növekedését figyelhetjük meg. A nyelvi sokszínűség garanciáinak kiterjesztése egyfajta válasz a tagállamok és polgáraik Unióval szemben megfogalmazódott ellenérzéseire, melyek Európa nyelveit magával az Európai Unióval szemben kívánják megvédeni.

Az európai integráció kezdetektől fogva az egység és sokféleség feloldhatatlan ellentmondásában zajlik: miközben az integráció a gazdasági és politikai egység megteremtését tűzi célul, az Unió kényszerűen zászlajára tűzte a kulturális és nyelvi sokféleségének megőrzését és gyarapítását is. Mivel a modern társadalom funkcionálisan rá van utalva a hatékony kommunikáció megvalósulására, könnyen belátható, hogy a nyelvi sokféleség fenntartása és az európai *lingua franca* hiánya komoly akadályát jelenthetik a belső piac kiteljesedésének és még inkább az európai identitás és európai egység létrehozásának. Az Unió nyelvpolitikája kettős feszültségben áll: egyrészt az egyes különböző nyelvpolitikai célok közötti ellentmondások összeegyeztetésével, másfelől az európai integrációban megvalósuló többszintű kormányzásnak a nyelvpolitikai kihívásaival kell megbirkóznia. Ennek eredménye egy nyelvi hierarchián alapuló, többszintű uniós nyelvi rendszer és nyelvpolitika, melyek legfőbb céljai a nyelvi sokszínűség fenntartása és a polgárok többnyelvűségének előmozdítása.

Az értekezés célja, hogy megvizsgálja a nyelvi sokszínűség elvének érvényesülését az Európai Unió nyelvpolitikájában. Ennek keretében az alábbi kérdések megválaszolására teszek kísérletet: Mely megfontolásokon alapul a nyelvi sokszínűség nyelvpolitikai védelme? Az Európai Uniónak, mint soknyelvű politikai közösségnek szüksége van-e nyelvpolitikára? Történetileg miként fejlődött az Európai Közösség, majd az Európai Unió nyelvpolitikája és milyen érdekek határozták meg ezt a fejlődést? Milyen szerepe volt a közösségi, illetve uniós nyelvpolitika formálásában a tagállamoknak és a különböző uniós intézményeknek? Milyen okok és érdekek állnak az uniós nyelvi garanciák Lisszaboni Szerződéssel való kiszélesítése mögött? Hozzájárulnak-e a nyelvi sokszínűség megőrzéséhez ezek az új garanciák? Szükség van-e az uniós nyelvi rendszer megreformálására és ennek milyen esélyei vannak?

II. A dolgozat szerkezete és a feldolgozás módszerei

Az értekezés témájára és céljára tekintettel a nyelvi sokszínűség kérdését interdiszciplináris megközelítésben dolgoztam fel, így a szűk értelemben vett jogi elemzésen kívül szükségesnek bizonyult egyéb kutatási módszerek alkalmazása is. A jogirodalomban született releváns munkákon túl az egyes fejezetek elkészítése során nyelvtudományi, politikatudományi, bioetikai, szociológiai és közgazdaságtudományi kutatások eredményeit is felhasználtam. A kutatás során abból indultam ki, hogy az államok nyelvi sokszínűséggel, nyelvpolitikai eszközök alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatai megfelelően alkalmazhatóak az Európai Unió nyelvpolitikájának megközelítéséhez, illetve abból az Unióra nézve releváns következtetések vonhatóak le.

Az értekezés I. és II. fejezete elsősorban történelmi és nyelvtudományi szempontú kutatáson alapulnak, melyekhez nyelvtudományi, filozófiai, történelmi és integrációtörténeti szövegeket és tudományos műveket használtam fel. A nyelv fogalmának meghatározásához a nyelvtudomány különböző ágainak eredményeiből merítettem. Az értekezésben alkalmazott nyelvfogalom széles, a beszélt, írott és jelnyelveket magában foglaló nyelvfogalmat takar. A nyelvi sokszínűség fogalmának és gyökereinek feltárása során a biológiai sokféleség, valamint a liberalizmus-multikulturalizmus diskurzus eredményeit tekintetem át, melyek főbb megállapításai jól hasznosíthatóak a nyelvi sokszínűség kérdéseinek megítélésében is. A nyelvpolitika mint identitáspolitika alfejezet elsősorban szociológiai és politikatudományi kutatások eredményeire támaszkodik. Érdemes megemlíteni, hogy a nyelvpolitika fogalmához és a nyelvpolitikák tipizálásához kevés tudományos összefoglaló mű állt rendelkezésre, továbbá a gyakorlati példák összegyűjtéséhez a nyelvpolitikai munkák nem minden esetben adtak támpontot. A kisebbségek nyelvi jogainak fejlődését bemutató alfejezetek tudományos források felhasználásával és a releváns nemzetközi jogi dokumentumok elemzésével készültek. A nyelvi sokszínűség alapvető fogalmait tisztázó II. fejezet kategóriáinak illusztrálására elsősorban olyan államok példáit igyekeztem összegyűjteni, melyek nem tagjai az Európai Uniónak, ezzel is aláhúzván a soknyelvű politikai közösségek nyelvpolitikai kihívásainak univerzális jellegét.

Az értekezés III. és IV. fejezetében az Európai Unió, mint soknyelvű politikai közösség bemutatására, valamint az Unió nyelvi sokszínűségét kitevő nyelvek körének azonosítására vállalkozom. Ehhez a II. fejezetben tett megállapításokra és fogalmakra támaszkodtam, továbbá az Európai Bizottság releváns közleményeit, valamint tudományos forrásokat

dolgoztam fel. Az Unió nyelveire, azok egymáshoz képest képviselt arányára vonatkozó adatok, valamint a soknyelvű politikai közösségek kihívásaival kapcsolatos alfejezet megfelelő kiindulópontot jelentenek az Unió nyelvpolitikája kontextusának megértéséhez és a nyelvpolitika részletes elemzéséhez.

Az V. fejezetben az Unió nyelvi rezsimjét vizsgálom. Ennek keretében elsősorban az intézményi nyelvhasználatról szóló 1/58/EGK rendeletet elemzem részletesen, melyhez a jogszabálysöveg vizsgálatán túl más, kapcsolódó tudományos forrásokra támaszkodtam. A rendelet elemzése az értekezés témája szempontjából meghatározó, így annak különösen a munkanyelvekre vonatkozó megállapításai az értekezés egyéb fejezeteiben is visszatérnek.

Az értekezés VI., VII. és VIII. fejezeteiben tárgyalt kérdések szorosan összefüggenek, hiszen a Közösség, illetve az Unió nyelvpolitikájának fejlődését mutatják kronológiai és tematikus megközelítésben. A VI. fejezet a Lisszaboni Szerződés által végrehajtott módosításokat megelőző időszak nyelvpolitikáját tekinti át, a közösségi nyelvpolitika legfőbb területeire koncentrálna. Ennek keretében a nyelvi diszkrimináció állampolgárságon alapuló hátrányos megkülönböztetésként való megjelenését és fejlődését elemeztem az Európai Bíróság vonatkozó joggyakorlatát vizsgálva. A Közösség kulturális és oktatáspolitikai hatásköreinek fejlődését a vonatkozó tudományos források felhasználásával, a különböző közösségi programok számbavételével tekintetem át. Végül, a formálódó közösségi kisebbségpolitika elemzésében nélkülözhetetlen szerepet játszott az egyes intézmények által kibocsátott aktusok vizsgálata. A VII. fejezetben a lisszaboni módosításokhoz vezető okokat igyekeztem feltárni, méghozzá a nyelvi sokszínűségekre leginkább fenyegetésként érzékelt anglicizálódás és a piaci szabadságok tükrében. Ehhez nem csupán tudományos források, de számos Európai Bíróság, illetve Európai Ombudsman előtt indított eljárás, főtanácsnoki indítvány és jogforrás szolgált alapul. A tagállamok nyelvi érzékenységének egyik jellemző példjaként az euró írásmódja körüli vitát bontottam ki részletesen, melyhez azonban tudományos források alig álltak rendelkezésre, ehelyett egyebek között sajtócikkekre kellett támaszkodnom. A VIII. fejezet a Lisszaboni Szerződéssel bevezetett új nyelvi garanciákat tekinti át, mindenekelőtt a kérdéses elsődleges jogi jogalapok részletes dogmatikai elemzése útján.

A IX. fejezet az uniós nyelvi rezsim gazdasági szempontú értékelését tartalmazza, beleértve a nyelvi rezsim és nyelvpolitika racionalizálásának lehetséges modelljeit is. Ebben a fejezetben

elsősorban a közgazdaságtudományi kutatások eredményeire, különösen Fidrmuc, Ginsburgh és Weber munkájára támaszkodtam.

A X. fejezetben arra teszek kísérletet, hogy az uniós nyelvpolitikát a II. fejezetben tárgyalt nyelvpolitikai kategóriák szerint osztályozzam, továbbá az uniós nyelvpolitika konkrét, illetve várható hatásait elemezve következtetéseket vonjak le az Unió nyelvi sokszínűségének jövőjére nézve. Ebben a fejezetben már kevésbé merítettem új forrásokból, hiszen nagymértékben támaszkodhattam a korábbi fejezetek megállapításaira.

III. A tudományos eredmények összefoglalása és hasznosításuk lehetőségei

A nyelvi sokszínűség elméleti alapjai, alapvető fogalmak

1. Az európai integráció a tagállamok politikai uniójának gazdasági eszközökkel való megteremtésén alapult. Miközben az integrációs program az egyre szorosabb gazdasági, politikai egységesülésre lett beállítva, a kultúra és a nyelv kérdése kívülrekedt a Közösség fókuszán.
2. Az integráció folyamatában azonban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az európai egységesülési folyamat a kultúrára és a nyelvi sokszínűségre is komoly kihatásokkal bír. Miközben a tagállamok ragaszkodnak kulturális és nyelvpolitikai hatásköreik sérthetlenségéhez és a Közösség nyelvi rezsimjére már a kezdetektől fogva az államnyelvek egyenlőségén alapuló rendszert alakítottak ki, az egyes közösségi/uniósi intézmények igyekeznek az integráció különböző kihívásainak megfelelően alakítani az európai nyelvpolitikát.
3. A nyelvpolitika tárgyának, egyben a nyelvi sokszínűség alapegységének: a nyelvnek definíciós kísérleteiből kitűnik, hogy a nyelv olyan összetett jelenség, mely nem csupán a közvetítés és a valóság alakításának eszköze, hanem a személyiség fontos része, hiszen az egyszerre a megismerés forrása, valamint a személyes identitás alapja és következménye. A nyelv funkcionális összetettsége egyaránt előrevetíti a nyelvi sokszínűség etikai alapjait és a nyelvpolitika sokrétű kihívásait.
4. A modern nemzetállamok a „nemzet” létrehozásának folyamatában nagyban támaszkodtak a nyelvi asszimiláció eszközeire. A nyelvi homogenizációs törekvések egyre nagyobb feszültséget gerjesztettek az identitásukban sértett kisebbségek körében. A XX. században megjelent nemzetközi jogforrásokban foglalt első generációs kisebbségi jogok még a részes felek antidiszkriminációs kötelezettségeit tartalmazták, míg a kilencvenes évektől megjelenő második generációs dokumentumok már az államok aktív, támogató jellegű fellépésére ösztönöznek.
5. A nyelvi sokszínűség értéként jelenik meg mind a regionális nemzetközi jogban, mind az Unió jogforrásaiban. A nyelvi sokszínűség értékét megalapozó tudományos vizsgálatok a biológiai sokféleségnek *instrumentális* és *inherens* értékét posztuláló érvrendszerből merítenek. Eszerint a nyelvi sokszínűség az emberiség számára való hasznossága, és/vagy mint önmagáért való, egyedi emberi teljesítmény érdemes védelemre. A nyelvi sokszínűség védelmének társadalmi okaira és módjára a tényleges politikai, gazdasági és kulturális esélyegyenlőség megteremtését valló

multikulturalizmus elmélete ad választ, mely a nyelvi kisebbségek helyzetének speciális, esetleg kollektív jogokkal való javítását hirdeti.

6. A nyelvpolitika célja a nyelvhasználat és a nyelvekkel kapcsolatos képzetek befolyásolása. Ennek keretében sor kerül a hivatalos nyelv(ek) kiválasztására, szenderdizálására, terjesztésére. Pluralista nyelvpolitikák több hivatalos nyelvet határoznak meg, míg az asszimilációs nyelvpolitikák a nyelvi kizárólagosságra törekszenek. A vernakularizáció a helyi nyelveket, az internacionalizáció valamely világnyelv használatát írja elő.
7. A nyelvi sokszínűség megőrzése és támogatása elsősorban a pluralista, vernakularizációra építő nyelvpolitikával képzelhető el, mely rögzíti a nyelvek kiemelt státuszát, biztosítja a beszélők nyelvi jogait és támogatja az egyes nyelvek használatát.

Az Unió nyelvpolitikája

8. A soknyelvű politikai közösségeknek különböző, egymással ellentétes nyelvpolitikai kihívással kell megbírkóznuk. A nyelvhasználat korlátozása mellett szól a hatékony politikai kommunikáció, a gazdasági tranzakciók és újraelosztás fokozása, valamint a politikai köznyilvánosság megteremtésének igénye. A nyelvi sokszínűség megőrzése és előmozdítása mellett szól a kulturális sokszínűség megőrzése, az identitás és a nyelv összefüggése, valamint a joggyakorlás nyelvi kötöttsége. Az egyes érdekek közötti egyensúlyt a nyelvpolitika teremti meg.
9. Az integráció mélysége, az uniós hatáskörök jellege, az intézmények és kompetenciák vertikális és horizontális egyensúlya, a hatalommegosztás és a központi hatalommal szemben fennálló garanciák arra utalnak, hogy az Unió egy alkotmányos rendszer. Az Unió több, mint egyszerű nemzetközi szervezet: az Unió egy soknyelvű politikai közösség, melynek szüksége van önálló nyelvpolitikára.
10. Az uniós nyelvpolitikát összefoglaló 2005-ös bizottsági keretstratégia alapján az Unió nyelvpolitikáját két célkitűzés határozza meg: a nyelvi sokszínűség fenntartása és a többnyelvűség előmozdítása, ugyanakkor az utóbbi célkitűzés nagyobb súllyal esik latba a nyelvpolitika végrehajtásánál. Emellett elmondható, hogy a többnyelvűség terjedése a nyelvi sokszínűség csökkenését vonja maga után.
11. Az Unió nyelvi sokszínűségét a tagállamokban őshonos nyelvek, így az államnyelvek és a regionális és kisebbségi nyelvek, valamint a bevándorlók nyelvei teszik ki. Az egyes nyelvi közösségek nagyon eltérő beszélőszámmal rendelkeznek, így az Unió nyelvi sokszínűsége az egyenletesség kritériuma tekintetében rosszul szerepel.

12. Az Unió nyelvi rezsímje a többször módosított 1/58/EGK rendeleten alapul, mely egy többszintű nyelvi rezsímet hoz létre azzal, hogy az államnyelvek és a nem hivatalos nyelvek használatát, támogatását különböző életszférákhoz kapcsolja. Az uniós nyelvi hierarchia csúcsán az Unió munkanyelvei állnak, ezt követik az intézményi nyelvhasználatban alkalmazott hivatalos nyelvek, míg a nem hivatalos nyelvek körében a kiemelt nem hivatalos nyelvek státusza egyfajta átmenetet jelent a hivatalos nyelvek és a kevésbé használt őshonos nyelvek kategóriája között. A bevándorlók nyelvei csak kivételesen kerülnek az uniós nyelvpolitika látómezőjébe.
13. Az uniós nyelvpolitika fejlődését két nagy szakaszra bonthatjuk: a Lisszaboni Szerződést megelőző, valamint az azt követő szakaszokra. Az uniós nyelvpolitika két szakasza között az állandóságot a szinte változatlan 1/58/EGK rendelet által szabályozott intézményi nyelvhasználati rendelkezések jelentik.
14. A lisszaboni módosításokat megelőző európai nyelvpolitikának három fő pillérét az állampolgárságon alapuló megkülönböztetés tilalma, a Közösség oktatáspolitikai és kulturális politikai hatáskörei, valamint a Közösség felemás kisebbségpolitikája adta.
15. Joggyakorlatában az Európai Bíróság a nyelvi diszkriminációs ügyeket az állampolgárságon alapuló diszkrimináció tilalma keretében értelmezte. A Bíróság/Törvényszék joggyakorlata alapján elmondható, hogy a tagállamok, valamint az uniós intézmények az állampolgárságon alapuló, nyelvi követelményekben megnyilvánuló közvetett diszkrimináció tilalma kapcsán azonos elvárásoknak kell, hogy megfeleljenek, azzal, hogy a munkanyelvek meghatározása és a belső kommunikációban való alkalmazása továbbra sem jelent diszkriminációt. A legújabb nyelvi ügyekben mind a főtanácsnok, mind pedig a felperesek és beavatkozók is felhoznak alapjogi érveket, ám ezek értékelésére a Bíróság/Törvényszék ítéletében már nem tér ki.
16. A Közösség lopakodó hatáskör-kiterjesztésének megfékezésére, a közösségi szakképzési politikából a *Gravier* döntés nyomán közös oktatáspolitikává avanszált hatáskör behatárolására, valamint az európai kulturális együttműködésben rejlő lehetőségek kiaknázására a Maastrichti Szerződés új kulturális politikai és oktatáspolitikai hatáskörökkel ruházta fel az Európai Közösséget. Nyelvpolitikai célkitűzéseivel összhangban a Közösség kulturális és oktatáspolitikai hatáskörei keretében számos nyelvoktatással kapcsolatos programot fogadott el. Ezek a programok kevésbé járulnak hozzá a Közösség nyelvi sokszínűségének megőrzéséhez, hiszen elsősorban a domináns európai nyelvek (egyben az uniós munkanyelvek)

tanulására ösztönöznek, ennek hatására pedig csak tovább csökken a nyelvi sokszínűség.

17. A Közösség formálódó kisebbségpolitikája kifelé elsősorban a Közösség által megkötött társulási szerződésekben, valamint a tagjelöltek irányában megkövetelt Koppenhágai Kritériumokban nyilvánult meg, miközben a tagállamok irányában csupán az Európai Parlament törekedett kötelező erőt nélkülöző állásfoglalásaival egyfajta közösségi kisebbségvédelmi sztenderd létrehozására. Ennek megfelelően a Közösség a kisebbségvédelem kérdését illetően kettős mércével mérte a tagállamok és a harmadik államok kisebbségvédelmi erőfeszítéseit.
18. A lisszaboni szerződésmódosítással bevezetett nyelvi garanciák háttérében a tagállamoknak és polgáraiknak az integráció nyelvi sokszínűsége, valamint az egyes nyelvek helyzetére gyakorolt hatásával kapcsolatos elégedetlensége áll. A nyelvi sokszínűsége különösen az angol nyelv terjedése, valamint a termelési tényezőknek a belső piac keretében megvalósuló szabad mozgása jelent fenyegetést. Az egység és sokféleség közötti ellentmondás kiváló példája az egységes pénznem írásmódja körüli vita.
19. Az Unió nyelvjogának Lisszaboni Szerződést követő továbbfejlesztésével az elsődleges jogban a nyelvi sokszínűség tiszteletben tartásának és előmozdításának kötelezettségétől a nyelv alapján történő diszkrimináció tilalmán keresztül a nyelvhasználati jogokig terjedő szabályok jelentek meg. Az egyes rendelkezések normativitása, jogosulti köre, valamint a rendelkezések tárgyi hatálya alá tartozó nyelvek eltérően alakulnak.
20. Újdonságot különösen az Alapjogi Chartában foglalt nyelvi diszkrimináció tilalma (21. cikk), valamint egy lehetséges kisebbségvédelmi klauzula (22. cikk) jelentenek. A nyelv, mint védett tulajdonság meghatározásával teljessé válik a nyelvi diszkrimináció elszakadása az állampolgárságon alapuló diszkriminációtól, valamint ennek megfelelően a jogosulti kör kiszélesedése is. A nyelvi (vallási, kulturális) sokszínűség tiszteletben tartására kötelező rendelkezés pedig különösen a *travaux préparatoires* alapján értékelhető egy leendő kisebbségvédelmi joggyakorlat kiindulópontjának.

Az uniós nyelvpolitika és nyelvi sokszínűség jövője

21. Az Unió nyelvi rezsimjének, illetve nyelvpolitikai irányultságának reformjára számos gazdasági megfontolásokon alapuló javaslat született. E javaslatok az Unió fordítási és tolmácsolási szolgáltatásainak közvetlen költségei mellett igyekeznek mérhetővé tenni

az olyan veszteségeket is, melyek a nyelvileg sokszínű belső piacon elmaradt kereskedelmi tranzakciók értékét, a fordításokból eredő értelemveszteség és késedelem költségeit, a racionalizált nyelvi rezsimhez való igazodás nyelvtanulási ráfordításait, valamint a „nyelvi jogfosztottságból” eredő veszteségeket illeti. Habár az Unió fennálló nyelvi rezsimje különösen a további bővítések tükrében aligha látszik fenntarthatónak, reformjára csak középtávon mutatkozik esély, elsősorban a polgároknak az európai *lingua franca*-kra irányuló nyelvtanulása útján. Ez azonban a nyelvi sokszínűség csökkenéséhez vezethet.

22. Az európai integrációt az egység és sokféleség ellentmondása határozza meg: miközben az Unió gazdasági és politikai integrációs programja a visszafordíthatatlan egységesülésre van beállítva, az Unió a tagállamok és polgáraik nyomására kénytelen zászlajára tűzni a kulturális és nyelvi sokszínűség tiszteletben tartását és előmozdítását.
23. Az egységesülés irányába hatnak a belső piac szabályai, a munkanyelvek rendszere, valamint az Unió nyelvtanulást előtérbe helyező nyelvpolitikája. A sokszínűség megóvását és előmozdítását szolgálja a politikaintegráció elve, az alapjoggá emelt nyelvi diszkriminációtilalom, valamint a nyelvi kisebbségek születő-félben lévő jogosultságai.
24. Az uniós nyelvpolitika összegzésekképpen elmondható: az Unió nyelvpolitikája vernakularizáción alapuló, explicit pluralista, támogató jellegű nyelvpolitika. Ennek ellenére csaknem félszáz európai nyelv reked kívül a hivatalos nyelvek körén, és sem az Unió, sem a tagállamok túlnyomó többsége nem érdekelt e nyelvek helyzetének előmozdításában. Erőteljes asszimilációs hatással bír a szinte egyeduralkodó angol nyelv munkanyelvként való használata, emellett az Unió csupán gyenge hatáskörökkel rendelkezik és kevésbé érdekelt a vernakularizáció keretében a valóban veszélyeztetett nyelvek támogatásában.
25. Míg a nemzetközi jogfejlődés a kilencvenes évekre eljutott odáig, hogy a kisebbségek nyelvhasználatának támogatására pozitív kötelezettségvállalásokat javasoljon a szerződő államok részére, az Unió szinte érinthetetlennek tekinti a tagállamok hozzáállását a területén beszélt nyelvekhez. Ellentmondásos módon egyelőre a nemzetközi jogtól várható a tagállamok vonatkozó kötelezettségvállalásainak közeledése.
26. Az uniós nyelvpolitikával láthatóan sem a tagállamok és polgáraik, sem az Unió nem elégedett. Ennek ellenére egyelőre úgy tűnik, a majdnem kéttucat hivatalos nyelv,

valamint az alapszerződésekben foglalt hatásköri és garanciális szabályok dinamikus egyensúlya az, amely hosszú távú kompromisszumot jelent mind a tagállamok, mind az Unió érdekeinek figyelembevételével. Ez a rendszer azonban állandósítja minden hetedik, anyanyelveként valamely nem hivatalos nyelvet beszélő uniós polgár nyelvi jogfosztottságát.

A kutatási eredmények hasznosíthatósága

Mivel az uniós nyelvpolitika és nyelvi sokszínűség alapvető fogalmai és összefüggései eddig nem kerültek rendszerbe foglalásra, továbbá a Lisszaboni Szerződéssel bevezetett módosítások részletes elemzése sem történt meg, az értekezés mind a magyar, mind az idegen nyelvű irodalom összehasonlításában újdonságot képvisel.

IV. A kutatás tárgykörében megjelent publikációk jegyzéke

1. Euro vagy euró? A nyelvi sokszínűség ütközése az egysége valutával, *De iures prudentia et iure publico* 2012, *megjelenés alatt*.
2. A nyelvi sokszínűség jogi és gazdasági szempontjai az Európai Unióban – Tanulmány két részben – II., *Külgazdaság* 2012/1-2.
3. Szabó Marcel, Gyeney Laura, Láncoş Petra Lea (szerk.): Bevezetés az Európai Unió egyes politikáiba, Szent István Társulat, 2011.
 - a. Az Európai Unió nyelvpolitikája, 51-61.
4. A lisszaboni szerződésmódosítással bevezetett, elsődleges jogba foglalt nyelvi garanciák dogmatikai elemzése, *Liber amicorum Gál Gyula*, szerk: Szabó Marcel, 2011.
5. A nyelvi sokszínűség jogi és gazdasági szempontjai az Európai Unióban – Tanulmány két részben – I., *Külgazdaság* 2011/11-12., 159-176.
6. Gründe und Rechtfertigungen des Prinzips und der Garantien der sprachlichen Vielfalt in der Europäischen Union, *Pázmány Law Working Papers*, 2011/34.
7. Respecting Linguistic Diversity in the European Union (recenzió), *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*, 71(2011)1, 172-176.
8. Nyelvi jogok az Európai Unióban: a diszkrimináció tilalmának és a nyelvi egyenlőség elvének összefüggései, *Apáthy István emlékkönyv*, Európa Nostra kiadó (2010), 145-164.
9. „Részvételi jogok és a nyelvi sokszínűség elve az Európai Unióban”, *Miskolci Jogi Szemle*, 4(2009)2 (<http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/tartalom.html>)

10. „Esélyek, ellentmondások és a kettős mérce: az Európai Közösség kulturális külpolitikája“, *Európai Jog*, 2007/5, 13-20.
11. „A kultúra fogalmának és védelmének alakulása az UNESCO és az Európai Közösség jogforrásainak fényében”, *Iustum, Aequum, Salutare*, 2007/4, 125-135.
12. „Theories: Identity Concepts and Polity Blueprints: The perspective of EU constitutionalization”, EU-CONSENT state of the art paper, (April 2007) on-line: http://www.eu-consent.net/library/deliverables/D15b_Team4.pdf
13. „The ideological foundations of Europe: united in diversity” – Publication following the conference titled: „*The ideological foundations of Europe: unity in diversity*”, Organised with the support of the European Parliament DG Information, under the patronage of the Representation of the European Commission in Hungary, on the 20th-21st April 2006, PPCU, (<http://www.ppke.hu/konfpubl.pdf>).
14. “Európa népe vagy népek Európája? Demos-vita az európai demokrácia tükrében” – *Iustum, Aequum, Salutare*, I. 2005/1., 174-181.

A kutatási téma tárgyában külföldön tartott előadások

2012.06.20-23 „*Language policy of the European Union – Cementing the minority language status?*”, Leeuwarden, Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, ICLASP 13 Conference.

2012.03.30. „Democracy deficit in the European Union after Lisbon”, Strasbourg, Europai Parlament, Model European Union: Round table discussion on the democracy deficit.

2011.09.05. „Auxiliary language rights as enforceable language rights in the EU?”, Lublin, Conference: National, Ethnic and Language Minorities in the European Union (Session XVII.).

http://minority.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=180&Itemid=55&lang=en

2011.05.04. „Gründe und Rechtfertigungen der Schutz der sprachlichen Vielfalt in der EU”, Heidelberg, Max Planck Institut für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht, Max Planck Lecture Series.

<http://www.mpil.de/ww/de/pub/research/content20299.cfm>

2006.12.12. “Las competencias culturales de la Unión Europea”, Heidelberg, Max Planck Institut für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht, Coloquio Iberoamericano.